

SUNDHEDSSTYRELSEN

SDU

STATENS INSTITUT FOR
FOLKESUNDHED

2020

Den Europæiske Rusmiddelundersøgelse (ESPAD) 2019

Mini-rapport: Rusmiddeladfærd blandt skoleelever
i 9. klasse i Danmark og udviklingen siden 1995

Den Europæiske Rusmiddelundersøgelse (ESPAD) 2019

Mini-rapport: Rusmiddeladfærd blandt skoleelever i 9. klasse i Danmark og udviklingen siden 1995

Udarbejdet for Sundhedsstyrelsen af: Heidi Amalie Rosendahl Jensen, Caroline Holt Udesen og Ola Ekholm – alle fra Statens Institut for Folkesundhed, SDU.

© Sundhedsstyrelsen, 2020.
Publikationen kan frit refereres
med tydelig kildeangivelse.

Sundhedsstyrelsen
Islands Brygge 67
2300 København S

www.sst.dk

Sprog: Dansk
Version: 1.0
Versionsdato: 11. august 2020
Format: pdf

Udgivet af Sundhedsstyrelsen,
August, 2011

Indholdsfortegnelse

Introduktion	4
1. Baggrund, materiale og metode	5
2. Tobak	6
3. Alkohol	8
4. Stoffer	10
5. Sammenhæng mellem risikofaktorer	12

Introduktion

Denne publikation er en kort udgave af publikationen 'Den Europæiske Rusmiddelundersøgelse (ESPAD) 2019 – Rusmiddeladfærd blandt skoleelever i 9. klasse i Danmark og udviklingen siden 1995'. Denne publikation samt den fulde publikation kan læses eller hentes på www.sst.dk og www.sdu.dk/sif, hvor litteraturlisten også kan findes.

1. Baggrund, materiale og metode

Denne korte publikation er udarbejdet på baggrund af rapporten 'Den Europæiske Rusmiddelundersøgelse (ESPAD) 2019 – Rusmiddeladfærd blandt skoleelever i 9. klasse i Danmark og udviklingen siden 1995', som er baseret på resultaterne fra den danske del af den internationale spørgeskemaundersøgelse The European School Survey on Alcohol and Other Drugs. Undersøgelsen, som har været gennemført hver fjerde år siden 1995, omhandler adfærd og vaner blandt 15-16-årige elever i 9. klasse, hvad angår blandt andet alkohol, tobak og stoffer. Det skal dog bemærkes, at der var få deltagende elever i undersøgelsen i 2007, hvorfor data fra dette undersøgelsesår er ekskluderet fra denne rapport.

Formålet med ESPAD er at få et nuanceret billede af europæiske skoleelevers adfærd og vaner, hvad angår tobak, alkohol, stoffer, energidrikke, brug af internettet, energidrikke og forskellige former for spil på elektroniske enheder. Denne rapport omhandler alene tobak, alkohol og stoffer. De gentagne undersøgelser giver mulighed for at danne tidsserier og følge udviklingen i adfærd og vaner inden for disse emner siden 1995 for de indikatorer, som har været inkluderet i alle år. I 2019 er dataindsamlingen gennemført i 35 europæiske lande.

Stikprøven er afgrænset til folkeskoler samt friskoler og private grundskoler. På hver deltagende skole besvarede elever i 9. klasse, som var født i 2003, det elektroniske spørgeskema, og eleverne var således 15 eller 16 år, da de deltog. I alt deltog 81 skoler i undersøgelsen, og dette betyder, at svarprocenten på skoleniveau er 21 %. Blandt eleverne på de deltagende skoler er svarprocenten 87 %. I alt 2.488 elever besvarede spørgeskemaet.

I de følgende fire kapitler om henholdsvis tobak (kapitel 2), alkohol (kapitel 3), stoffer (kapitel 4) og sammenhæng mellem risikofaktorer (kapitel 5) vil der først blive givet en kort introduktion til hvert af disse emner, hvorefter hovedresultaterne fra rapporten vil blive præsenteret. I kapitel 2-4 vil der for hver af de medtagne indikatorer blive præsenteret de overordnede andele i 2019 samt udviklingen siden 1995, hvis muligt. For de medtagne indikatorer i kapitel 5 vil der alene blive præsenteret de overordnede andele i 2019.

2. Tobak

Rygning øger risikoen for en lang række alvorlige sygdomme, såsom lungekræft, hjertekarsygdom og kronisk obstruktiv lungesygdom, og for tidlig død. Uanset hvor meget eller lidt man ryger, er rygning relateret til en øget risiko for sygdom. De fleste voksne, der ryger, er startet med at ryge, da de var unge. Tidlig rygedebut medfører øget risiko for nikotinafhængighed, for at ryge dagligt som voksen samt for sygdom og for tidlig død. Derfor er ungdomsårene en særlig vigtig periode, hvis man vil forebygge rygning. Ud over cigaretrykning eksperimenterer unge også med andre former for tobak og nikotinprodukter, som er relevante at have for øje i forhold til at beskrive tobaksforbruget blandt unge, idet de alle har helbredsskadelige effekter samt øger risikoen for rygestart på længere sigt.

Mange faktorer har betydning for børn og unges rygedebut. Både sociale, socioøkonomiske, kulturelle og psykologiske faktorer samt omgivelserne spiller en rolle. Børn, der har forældre, søskende og/eller venner, der ryger, har stor risiko for selv at begynde at ryge. Derudover har forældrenes holdning til rygning og den sociale norm ligeledes betydning for, om de unge begynder at ryge. Endvidere har rammerne uden for hjemmet, for eksempel regler på skolen, let tilgængelighed, herunder lav pris, og ikke mindst påvirkningen fra tobaksindustrien en betydning for, om unge begynder at ryge.

Tilgængelighed

- Andelen af elever, der meget let eller let kan få fat i cigaretter, hvis de var interesseret, er faldet fra 98,6 % i 2003 til 75,8 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 79,0 % i 2019.

Brug af cigaretter

- Andelen af elever, der nogensinde har prøvet at ryge cigaretter, er faldet fra 72,5 % i 1999 til 38,9 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 42,3 % i 2019. Stigningen skyldes primært en stigning blandt drenge, hvor andelen er steget fra 37,2 % i 2015 til 43,6 % i 2019.
- Andelen af elever, der har røget cigaretter dagligt (i løbet af de sidste 30 dage), er faldet fra 23,5 % i 1999 til 9,1 % i 2015. I 2019 er andelen 9,9 %. Der er stort set ingen forskel mellem drenge (9,6 %) og piger (10,1 %) i andelen, der ryger dagligt i 2019.

Alder for rygedebut

- Andelen af elever, der prøvede at ryge den første cigaret, da de var 13 år eller yngre, er faldet fra 45,1 % i 1999 til 12,8 % i 2019.

Risikovurdering af cigaretrykning

- Andelen af elever, der vurderer, at der er ingen eller lille risiko forbundet med at ryge cigaretter en gang imellem, er faldet fra 77,8 % i 1995 til 51,6 % i 2011, hvorefter andelen stiger til 60,8 % i 2015 for derefter at falde til 52,2 % i 2019.

Brug af e-cigaretter

- Andelen af elever, der har brugt e-cigaretter i løbet af de sidste 12 måneder, er faldet fra 32,9 % i 2015 til 28,4 % i 2019. Faldet dækker imidlertid over en stigning i andelen blandt drenge (fra 32,8 % i 2015 til 36,6 % i 2019) og et fald i andelen blandt piger (fra 32,9 % i 2015 til 21,1 % i 2019).
- I alt har 14,0 % af eleverne i 2019 brugt e-cigaretter i løbet af de sidste 30 dage, og andelen er markant større blandt drenge (19,0 %) end blandt piger (9,5 %).

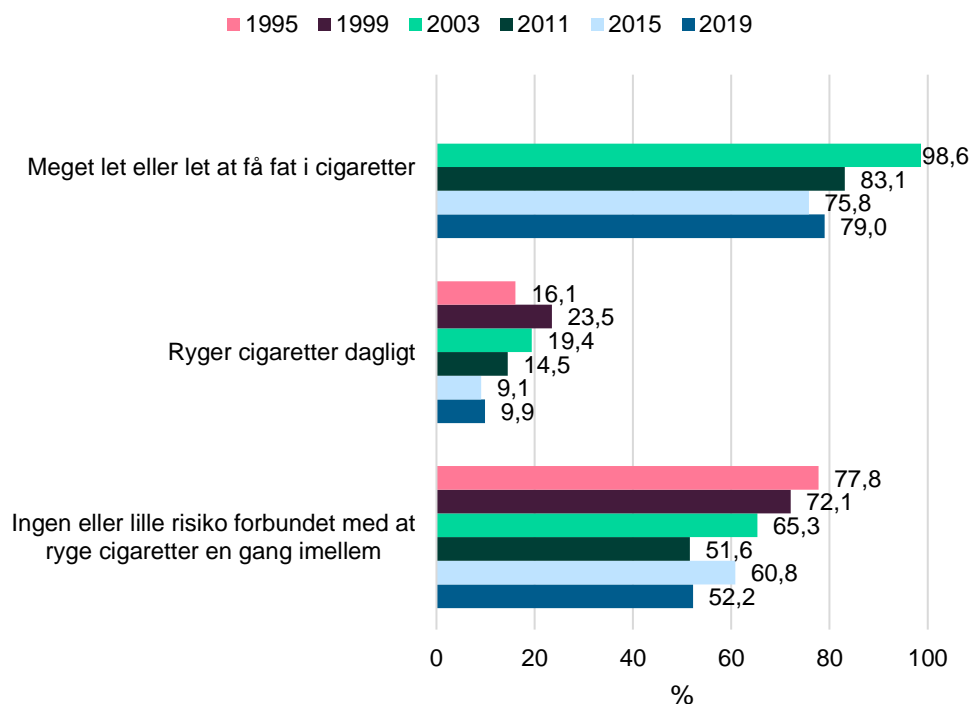
Brug af 'røgfri' tobak

- I alt har 22,8 % af eleverne i 2019 nogensinde brugt 'røgfri tobak' (omfatter snus, tyggetobak og tobakspastiller), og andelen er større blandt drenge (28,4 %) end blandt piger (17,7 %).

Sammenhæng mellem cigaretforbrug og andre typer af tobaksvarer

- Der er en meget stærk sammenhæng mellem cigaretforbrug og de andre typer af tobaksvarer. For eksempel har 47,2 % af eleverne, som ryger cigaretter dagligt, i 2019 brugt røgfri tobak i løbet af de sidste 30 dage. Blandt elever, der aldrig har røget cigaretter, er den tilsvarende andel 2,3 %.

Figur 1. Udvalgte indikatorer for tobak. 1995-2019. Procent

3. Alkohol

Alkohol er en af de kendte, forebyggelige risikofaktorer, som har størst indflydelse på folkesundheden i Danmark. Ud over at påvirke dødeligheden i befolkningen er et stort alkoholforbrug også årsag til en række sygdomme og tilstande, såsom afhængighed, skrumpelever, nervebetændelse, akut og kronisk bugspytkirtelbetændelse, hormonforstyrrelser, fosterpåvirkning samt visse kræftformer. Et overforbrug af alkohol kan også have omfattende psykosociale konsekvenser for den enkelte og dennes familie og netværk samt øge risikoen for blandt andet ulykker, vold og selvmord.

Den danske alkoholkultur er blandt andet kendetegnet ved at være fuldkabsorienteret, og at der ofte drikkes i sociale sammenhænge. Alkoholvaner grundlægges typisk i ungdomsårene, hvor fester og samvær med venner udgør et vigtigt aspekt af de unges sociale relationer og identitetsdannelse. Ud over sociale og kulturelle normer spiller forældrenes vaner og normer også en rolle for unges alkoholvaner. Det er blandt andet blevet vist, at børn af forældre med klare og restriktive holdninger til alkohol drikker mindre end børn af forældre uden klare holdninger.

Overordnet set er alkoholforbruget blandt unge i Danmark reduceret i løbet af de seneste godt 20 år og frem til 2014, hvorefter der ses en tendens til en stigning i forbruget.

Tilgængelighed

- Knap syv ud af ti elever svarer, at det vil være meget let eller let at få fat i spiritus (69,4 %), hvis de var interesseret.

Alkoholforbrug

- Andelen af elever, der har drukket alkohol i løbet af de sidste 30 dage, er faldet fra 84,1 % i 1999 til 73,5 % i 2015. I 2019 er andelen 74,6 %.
- Andelen af elever, der har drukket alkohol mindst 10 gange i løbet af de sidste 30 dage, er faldet fra 16,4 % i 1999 til 11,0 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 15,2 % i 2019.
- Andelen af elever, der har drukket fem eller flere genstande ved samme lejlighed (binge-drinking) i løbet af de sidste 30 dage, er faldet fra 63,4 % i 1999 til 56,4 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 59,4 % i 2019. Der ses ingen forskel mellem drenge (59,3 %) og piger (59,4 %) i denne andel. Mens udviklingen blandt drenge følger det overordnede mønster, falder andelen blandt piger fra 58,8 % i 1995 til 52,9 % i 2003, hvorefter andelen stiger støt frem mod 2019.
- Andelen af elever, der har været fulde i løbet af de sidste 30 dage, er faldet fra 36,6 % i 2011 til 31,8 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 40,4 % i 2019.

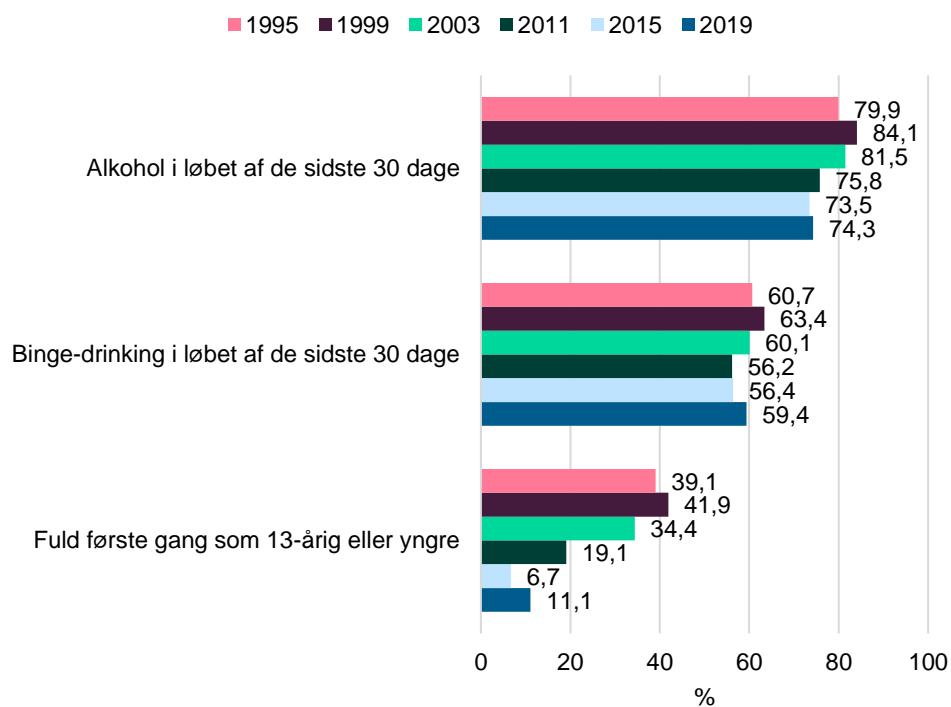
Fuldskabsdebut

- Andelen, der har været fuld første gang som 13-årig eller yngre, er faldet fra 41,9 % i 1999 til 6,7 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 11,2 % i 2019.

Risikovurdering af alkoholforbrug

- I alt vurderer 29,6 % af eleverne i 2019, at der er ingen eller lille risiko forbundet med at drikke én til to genstande næsten hver dag, og andelen er markant større blandt drenge (37,3 %) end blandt piger (22,7 %).

Figur 2. Udvalgte indikatorer for alkohol. 1995-2019. Procent

4. Stoffer

Når man taler om stoffer, dækker begrebet ofte over euforiserende stoffer, såsom hash, amfetamin, kokain, ecstasy samt andre stoffer, der kan have en euforiserende virkning. Brug af stoffer kan have alvorlige, akutte virkninger som død, forgiftninger og ulykker samt psykiske komplikationer. Desuden øger brugen af stoffer risikoen for vold, kriminalitet, uønsket sex, pådragelse af infektioner og smitsomme sygdomme efter injektion samt udvikling af egentlig afhængighed. Ungdomsårene er for mange en periode, hvor der eksperimenteres med livsstil og adfærd. At eksperimentere med stoffer er således også typisk et ungdomsfænomen, og langt de fleste fortsætter ikke brugen efter ungdomsårene. Den eksperimentelle brug af stoffer toppe typisk i de sene teenageår, og meget få har deres debut efter 20-årsalderen. Hash er langt det mest udbredte stof blandt unge, og næsten alle, der har prøvet andre stoffer end hash, har også prøvet hash.

Sammenlignet med gennemsnittet blandt europæiske unge har en mindre andel blandt danske unge brugt stoffer, herunder både hash, ecstasy og amfetamin.

Tilgængelighed

- Andelen af elever, der meget let eller let kan få fat i hash, hvis de var interesseret, er faldet fra 56,6 % i 1999 til 40,1 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 47,9 % i 2019. I 2019 er andelen større blandt drenge (52,1 %) end blandt piger (44,1 %).

Brug af hash

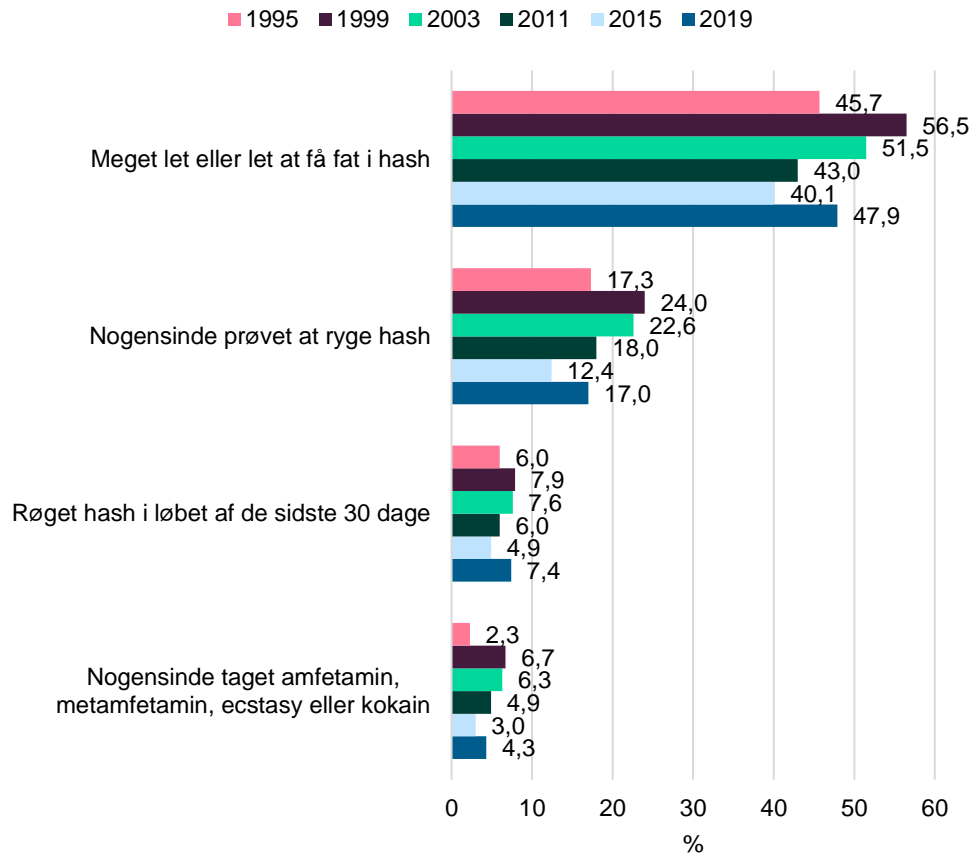
- Andelen af elever, der nogensinde har prøvet at ryge hash, er faldet fra 24,0 % i 1999 til 12,4 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 17,0 % i 2019. I 2019 er andelen større blandt drenge (21,9 %) end blandt piger (12,5 %).
- Andelen af elever, der har røget hash i løbet af de sidste 30 dage, er faldet fra 7,9 % i 1999 til 4,9 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 7,4 % i 2019. I 2019 er andelen større blandt drenge (9,1 %) end blandt piger (5,8 %).

Risikovurdering af hash

- I alt tror 27,0 % af eleverne i 2019, at der er ingen eller lille risiko forbundet med at ryge hash en gang imellem. Andelen er større blandt drenge (35,5 %) end blandt piger (19,4 %).

Brug af andre stoffer end hash

- Andelen af elever, der nogensinde har taget andre stoffer end hash, såsom kokain, amfetamin og ecstasy, er faldet fra 6,7 % i 1999 til 3,0 % i 2015, hvorefter andelen stiger til 4,3 % i 2019.

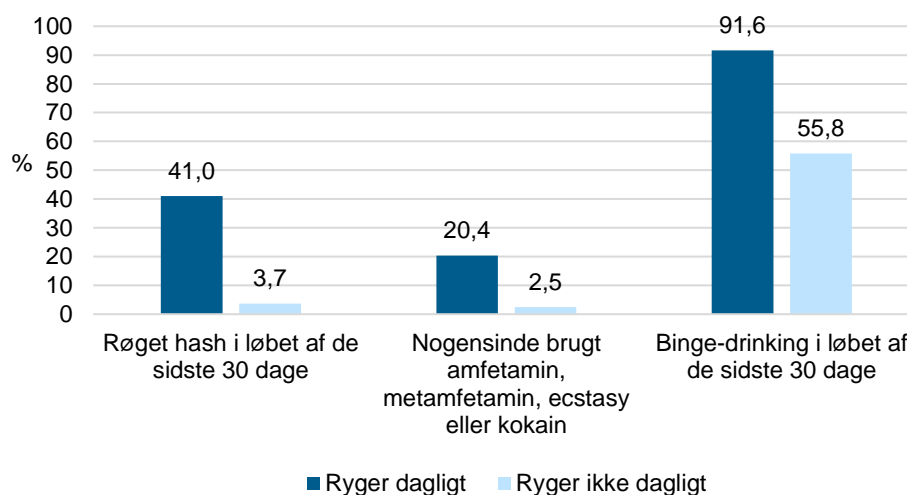
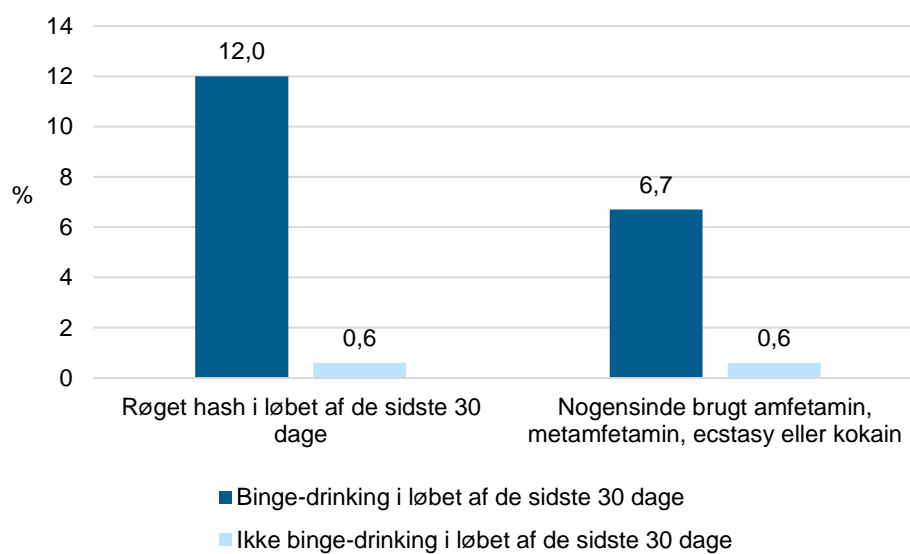
Figur 3. Udvalgte indikatorer for stoffer. 1995-2019. Procent

5. Sammenhæng mellem risikofaktorer

Som nævnt i de foregående kapitler er ungdomsårene en periode i livet, der typisk er karakteriseret ved, at de unge eksperimenterer med livsstil og adfærd, ofte som del af deres sociale liv. Ungdomsårene udgør imidlertid også en særligt sårbar periode, idet de unge risikerer at blive eksponeret for flere forskellige risikofaktorer samtidig i en livsperiode, hvor først og fremmest hjernen er ekstra modtagelig og sårbar over for toksiske påvirkninger.

Undersøgelser dokumenterer, at der er en tydelig sammenhæng mellem unges rygevaner, alkoholvaner og brug af stoffer, hvilket således vil sige, at hvis unge har en risikoadfærd på ét område, så er der også stor sandsynlighed for, at de har det på andre områder. For eksempel er der blandt unge, der ryger dagligt, en større andel, der har et overforbrug af alkohol og har prøvet hash, sammenlignet med unge, der ikke ryger dagligt.

- Der er en markant større andel i 2019, der har røget hash i løbet af de sidste 30 dage, blandt elever, der ryger cigaretter dagligt (41,0 %), end blandt elever, der ikke ryger cigaretter dagligt (3,7 %).
- Der er en markant større andel i 2019, der nogensinde har brugt stoffer som fx kokain, amfetamin og ecstasy, blandt elever, der ryger cigaretter dagligt (20,4 %), end blandt elever, der ikke ryger cigaretter dagligt (2,5 %).
- Der er en markant større andel i 2019, der har drukket fem eller flere genstande ved samme lejlighed i løbet af de sidste 30 dage (binge-drinking), blandt elever, der ryger dagligt (91,6 %), end blandt elever, der ikke ryger dagligt (55,8 %).
- Der er en markant større andel i 2019, der har røget hash i løbet af de sidste 30 dage, blandt elever, som har drukket fem eller flere genstande i løbet af de sidste 30 dage (binge-drinking) (12,0 %), end blandt elever, der ikke har drukket fem eller flere genstande i løbet af de sidste 30 dage (0,6 %).
- Der er en markant større andel i 2019, der nogensinde har brugt stoffer som for eksempel kokain, amfetamin og ecstasy, blandt elever, som har drukket fem eller flere genstande ved samme lejlighed i løbet af de sidste 30 dage (binge-drinking) (6,7 %), end blandt elever, der ikke har gjort dette (0,6 %).

Figur 4a. Udvalgte indikatorer for sammenhæng mellem risikofaktorer. 2019. Procent**Figur 4b.** Udvalgte indikatorer for sammenhæng mellem risikofaktorer. 2019. Procent

Sundhedsstyrelsen
Islands Brygge 67
2300 København S

www.sst.dk

Sundhed for alle ♥ + ●